

خانواده پژوهنده، راهی برای برون رفت از آسیب‌های خانوادگی

سیدخسرو صادق موسوی^۱

محمد مخاطب^۲

چکیده

نظام آموزش عمومی کشور طی سالهای اخیر، مسأله محوری را هدف خود قرار داده است. در این راستا تقویت توانمندی پژوهشی، راهی علمی برای حل مسائل نهادهای خانه و مدرسه قلمداد شده است. مسأله این پژوهش، تسری آموزش‌های مربوط به پژوهش به حوزه خانواده است. صاحب نظران، استادان و پژوهش‌گران حوزه‌های اولیا و مربیان، آموزش خانواده، روان‌شناسی و مشاوره خانواده، جامعه‌شناسی خانواده، جامعه آماری بوده‌اند که از میان آنها ۶۱ نفر به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه است. برای برآورد پایایی از آزمون آلفای کرونباخ و برای بررسی روایی از نظرات متخصصان بهره‌گیری شد. پژوهش از نوع توصیفی است و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از فراوانی، درصد، میانگین، جدول‌ها، و نمودارها و از «آزمون دوجمله‌ای، آزمون t گروه‌های مستقل» استفاده شد. این پژوهش نشان داده است که پاسخگویان با آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله موافق‌اند. این گونه آموزش‌ها برای خانواده‌ها کاملاً سودمند و مفید است و می‌تواند در موفقیت تحصیلی فرزندان، کاهش و حل مشکلات زندگی خانواده‌ها و همچنین کارآمدی نظام آموزش و پرورش مؤثر باشد. روش‌هایی مانند: اقدام پژوهی، روش کیفی، پس رویدادی و نیمه آزمایشی، مشاهده میدانی و مشکل‌گشایی گروهی، مفیدترین و مناسب‌ترین روش برای این نوع آموزش‌ها تلقی شده‌است. از میان رسانه‌های آموزشی گوناگون، فیلم و CD آموزشی، کتاب و کارگاه حل مسأله تسهیل‌کننده‌ترین رسانه‌ها در آموزش مهارت‌ها تشخیص داده شد و آموزش مهارت‌ها برای افرادی مانند: «مشاور خانواده، مدیر مدرسه، عضو انجمن نسبت به سایر افراد ضروری‌تر و مفیدتر است و تمامی خانواده‌ها، اعم از مشکل‌دار، بدون مشکل، سالم و به‌هنگار به آنها نیازمند هستند و شیوه‌های آموزش حضوری و گروهی مناسب‌ترین و مؤثرترین شیوه اجرای این گونه آموزش‌ها محسوب می‌شوند.

واژگان کلیدی: خانواده، مهارت‌های پژوهش و حل مسأله، آموزش خانواده و خانواده پژوهنده

<mousavi23@yahoo.com>

<mokhatab47@yahoo.com>

۱. سرپرست پژوهشکده اولیا و مربیان

۲. کارشناس ارشد پژوهشکده اولیا و مربیان

«خانواده‌های کارا، بهینه و مستحکم، دارای ویژگی‌های مشترکی مانند: «تعهد، احترام، ارتباط صرف وقت برای با هم بودن و توانایی حل مشکل هستند». همچنین در مدل مک مستر نیز خانواده کارا دارای ویژگی‌هایی مانند: «حل مسأله (یعنی توانایی خانواده یا زوج‌ها برای حل مشکلات خانوادگی به طوری که عملکرد خانواده در سطح مؤثری باقی بماند)، ارتباط، نقش‌ها، پاسخ‌گویی عاطفی، مشارکت عاطفی و کنترل رفتار» می‌باشد. به علاوه در مدل ساختاری نیز خانواده کارا، جنبه‌هایی از جمله: «ساختار خانواده، انعطاف پذیری، هم‌سازی، حل مسأله (میزان توانایی خانواده در روبه رو شدن و مذاکره درباره اختلاف نظر و تعارضات) و مراحل رشد خانواده مورد تأکید و توجه قرار گرفته است (مینوچین،^۱ ۱۹۹۱). به‌طور بسیار خلاصه، نظریه‌های اجتماعی مسأله خانواده و جایگاه آن را بصورت‌های زیر تحلیل می‌کنند:

- نظریه ساختاری - کارکردی^۲، با توجه به نیازهای جامعه، به خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی می‌نگرد و این که خانواده چگونه سازماندهی می‌شود و هنگام رویارویی با مشکلات و نیازهای جامعه، چه کارکردی را ارائه می‌دهد؟ براساس این دیدگاه، موفقیت خانواده به میزان تامین نیازها و رفع مشکلات و توقعات جامعه بستگی دارد (رایس،^۳ ۱۹۸۰).
- نظریه تحولی، بر دو مفهوم اساسی استوار است: چرخه حیات خانواده و وظایف رشدی آن. رشد خانواده در هر مرحله از چرخه حیات، مستلزم ارضای نیازهای ویژه خانواده در آن مرحله است. اعضای خانواده برای نیل به موفقیت باید توانایی سازگاری با تغییرات و تامین نیازهای سایر اعضای خانواده، اجتماع و جامعه را داشته‌باشند.
- نظریه تعارض^۴، فرض بر این است که وجود تعارض در خانواده، حالتی عادی است و از جمله مطالبی که در نظریه تعارض مورد توجه واقع می‌شود، یافتن علت مشاجره‌های خانواده است و این‌که چه کسی، چرا و چگونه

---

1. Minuchin
2. Structural Functional
3. Reiss
4. Conflict theory

در منازعه برنده می شود؟ و چه اقدام هایی جهت رفع تعارض می توان انجام داد؟ هدف، دوری از تعارض نیست، بلکه شیوه مهار کردن، مواجه شدن و حل آن مورد نظر است.

• نظریه سیستم ها، بر وابستگی متقابل اعضای خانواده تأکید دارد. عواطف و رفتار هر یک از اعضا بر بقیه تأثیر می گذارد. وابستگی متقابل اعضا به یکدیگر فقط محدود به امور مالی، مسکن و غذا نمی شود، بلکه در مورد عشق، محبت، رفاقت و همراهی، اجتماعی شدن و سایر نیازهای غیر محسوس نیز صادق است (رایس، ۱۹۹۴).

• از نظر پیشرفت گرایی، آموزش و پرورش پیوسته در حال تغییر است و باید خود زندگی باشد، نه آماده کردن افراد برای زندگی. آموزش و یادگیری باید زمینه حل مشکلات آن ها را فراهم آورد. این نظریه بر یادگیری از طریق حل مسأله تأکید دارد و «تجربه و آزمایش» را دو روش مبنایی در یادگیری فعال می داند.

• طرفداران نظریه بازسازی اجتماعی معتقدند، آموزش و پرورش باید راهگشای ایجاد یک جامعه نو و منصفانه تر برای افراد باشد.

• روان شناسان مکتب گشتالت به کل حیات انسان می نگرند و به ادراک و شناخت و حل مسأله اهمیت می دهند و معتقدند که بررسی رفتار، هنگامی موفقیت آمیز و ثمر بخش است که به کل موجود و کل رفتار توجه شود، نه به اجزاء آن. وقتی فرد با مسئله تازه ای برخورد می کند، تجربه یادگیری زمانی به وقوع می پیوندد که فرد بتواند شرایط و مناسبات گذشته را از نو سازمان دهد و روابط آنها را درک کند (پارسا، ۱۳۷۸: ۲۰۸-۲۲۹).

• در نظریه میلان^۲، با روش پرسش کردن متوالی - دایره وار، تلاش می شود تا تفاوت ها و الگوی ادواری نظام باورهای خانواده مورد ارزیابی قرار گیرد. نتایج پژوهش های انجام شده درباره آموزش مهارت های پژوهش و حل مسأله نشان داد که کاربرد روش حل مسأله، فرصت های یادگیری تجربی و

رشد قوای فکری را فراهم می‌آورد و تفاوت معناداری با روش‌های معمول دارد (کافمن ۱۹۹۶ و کرول و لابرسکی ۱۹۹۶). دربارهٔ خانواده پژوهنده و آموزش آن، تحقیق مستقیمی، انجام نشده است اما در برخی از تحقیقات انجام شده به صورت غیر مستقیم و غیر عمدی بدان اشاره گردیده است که برخی از آنها به شرح زیر است:

در پژوهشی که به کوشش احمدی‌زاده با عنوان: «بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های حل مسأله بر روی برخی از ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان تحت پوشش مراکز شبانه‌روزی بهزیستی انجام شد، نشان داده شد که خانواده به عنوان یکی از مهمترین عوامل حمایت اجتماعی از بدو تولد نقش بسزایی در رشد و سلامت جسمی و روانی کودک ایفا می‌کند (احمدی‌زاده، ۱۳۷۳). تحقیقی با عنوان «بررسی شیوهٔ حل مسأله در افراد افسرده و مقایسهٔ آن با افراد عادی» به وسیله فریده محمدی انجام شد. نتایج نشان داد که بین افراد افسرده و عادی تفاوت معناداری در شیوهٔ حل مسأله وجود دارد و افراد افسرده در موقعیت‌های مسأله‌زا بیشتر از شیوه‌های ناکارآمد حل مسأله، استفاده می‌کنند. یدالله دمرچلی، نیز تحقیقی با عنوان بررسی اثر آموزش حل خلاق مسائل بر فرآیند مسأله‌یابی، حل مسأله و کاربرد راه حل مسأله انجام داد. نتایج به دست آمده نشان داد که آموزش حل خلاق مسائل، موجب افزایش در تمایل به تولید ایده و عمل تولید ایده و همچنین موجب بهبود عملکرد مسأله و کاربرد راه حل مسأله‌یابی، حل مسأله شده است.

روش شناسی تحقیق

این پژوهش به روش پیمایشی انجام شد. جامعه آماری آن صاحب‌نظران و پژوهش‌گران حوزه‌های جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، آموزش، حقوق، بهداشت و مشاورهٔ خانواده بودند، ۶۱ نفر از میان جامعه آماری به عنوان نمونه انتخاب شده اند. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از پرسش‌نامهٔ محقق ساخته با سؤال‌های بسته و باز استفاده شده بود و برای بررسی و تعیین روایی ابزار پژوهش از روش محتوایی و صوری استفاده شد (سیف، ۱۳۷۵: ۳۸۱)، به منظور تعیین پایایی پرسش‌نامه، از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید که میزان آن ۸۷ درصد به دست آمد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آماری توصیفی فراوانی، درصد، میانگین، نمودار، جدول دو بعدی و چند بعدی و از روش‌های آمار استنباطی آزمون دو جمله‌ای، آزمون مستقل، استفاده شد. ورود داده‌ها و پردازش آنها با استفاده از نرم افزار SPSS صورت گرفت.

یافته‌های پژوهش

به طور کلی اکثر، پاسخگویان موافق آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله بودند.

جدول ۱. دیدگاه جامعه مورد بررسی درباره آموزش مهارت های پژوهش به خانواده ها

نتیجه آزمون	سطح معناداری	فراوانی		موضوع اظهار نظر
		زیاد	کم	
موافقت پاسخ‌گویان با آموزش پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها قابل قبول است	۱۰۰۰	۱	۵۹	میزان موافقت با آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله
میزان سودمندی و مفید بودن آموزش مهارت‌ها قابل قبول است	۱۰۰۰	-	۶۰	میزان سودمندی و مفید بودن آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله
میزان تاثیر آموزش مهارت‌های پژوهش حل مسأله در کاهش و حل مشکلات خانوادگی قابل قبول است	۱۰۰۰	۳	۵۸	میزان تاثیر آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله در کاهش و حل مشکلات زندگی
میزان تاثیر آموزش مهارت‌های پژوهش حل مسأله به خانواده‌ها در میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان قابل قبول است	۱۰۰۰	۳	۵۸	میزان تاثیر آموزش مهارت‌ها در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان
عدم آشنایی خانواده‌ها با مهارت‌های پژوهش و تاثیر آن بر ناکارآمدی آموزش	۱۰۰۰	۶	۵۳	عدم آشنایی خانواده‌ها به مهارت‌های پژوهش و تاثیر آن بر ناکارآمدی آموزش و پرورش قابل قبول است.
بالا بودن میزان تحصیلات و آسان‌تر بودن آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها قابل قبول است	۱۰۰۰	۸	۵۱	تاثیر میزان تحصیلات بر میزان آسانی آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله

بنابراین نتیجه گرفته شد که اکثر پژوهش‌گران و صاحب‌نظران، با آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده موافق هستند و مشخصات فردی (جنسیت، وضعیت تأهل، شغل، سابقه خدمت، تحصیلات، رشته تحصیلی و تجربه پژوهشی) آنها هم تقریباً هیچ نقشی در میزان این موافقت نداشته است، مگر تنها در ارتباط با شغل آنان.

تمامی پاسخ‌گویان این آموزش را مفید و سودمند دانسته‌اند که با توجه به آزمون دو جمله‌ای محاسبه شده میزان این سودمندی، معنادار و قابل قبول بود. بنابراین این طور نتیجه گرفته شد، که آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها کاملاً سودمند و مفید است و مشخصات فردی پاسخ‌گویان نیز هیچ تأثیری در نتیجه به دست آمده ندارد. اغلب پاسخ‌گویان، معتقدند، آموزش و مهارت‌های پژوهش و حل مسأله در کاهش و حل مشکلات زندگی خانواده‌ها به میزان خیلی زیاد تأثیر دارد که آزمون دو جمله‌ای محاسبه شده برای این میزان، تأثیر معنادار و قابل قبول بود. از این رو، می‌توان گفت که از دیدگاه پاسخ‌گویان، آموزش و مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها در کاهش و حل مشکلات زندگی آنان موثر است و این تأثیر کاملاً معنادار و قابل قبول است.

اکثر پاسخ‌گویان، اعتقاد دارند، آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان به میزان خیلی زیاد و زیاد تأثیر دارد. آزمون دو جمله‌ای محاسبه شده نیز نشان داد، این تأثیر معنادار و قابل قبول است. از این رو نتیجه گرفته شد، که آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها در موفقیت تحصیلی فرزندان موثر است و این تأثیر کاملاً قابل قبول معنادار است.

۸۷ درصد پاسخ‌گویان، معتقدند، عدم آشنایی خانواده‌ها با مهارت‌های پژوهش و حل مسأله در ناکارآمدی نظام آموزش و پرورش ایران تأثیر دارد. آزمون دو جمله‌ای محاسبه شده نیز نشان داد، این تأثیر معنادار و قابل قبول است. از این رو، نتیجه گرفته شد که، عدم آشنایی خانواده‌ها با مهارت‌های پژوهش و حل مسأله در ناکارآمدی نظام آموزش و پرورش ایران تأثیر دارد و این تأثیر معنادار و قابل قبول است و چنانچه بخواهیم نظام آموزش و پرورش کارآمدی طراحی کنیم، در آن نظام به آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله خانواده‌ها باید توجه جدی و درستی داشته باشیم. ۸۴ درصد پاسخ‌گویان، معتقدند، هر چه میزان تحصیلات خانواده‌ها بیشتر باشد، به همان اندازه آموزش

مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها آسان‌تر است، یعنی بین میزان تحصیلات و میزان آسانی آموزش مهارت‌ها رابطه مستقیم وجود دارد. آزمون دو جمله‌ای محاسبه شده نشان داد که این تاثیر معنادار و قابل قبول بود. از این رو، گفته شد که هر چه میزان تحصیلات خانواده‌ها بیشتر باشد به همان میزان آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها آسان‌تر می‌شود و بین این دو رابطه مستقیم وجود دارد و چنانچه تحصیلات خانواده‌ها کمتر شود، آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به آنها سخت‌تر و مشکل‌تر می‌شود.

جدول ۲. اظهار نظر افراد مورد بررسی درباره موضوعات آموزشی - پژوهشی خانواده‌ها

ردیف	موضوع	فراوانی		نتیجه آزمون
		کم	زیاد	
۱	روش علمی و تعریف آن	۱۳	۴۵	۵۸ /۰۰۰
۲	مراحل روش علمی	۷	۵۱	۵۸ /۰۰۰
۳	بیان مسأله	۲	۵۷	۵۹ /۰۰۰
۴	هدف‌ها، سوال‌ها	۱۲	۴۵	۵۷ /۰۰۰
۵	مقیاس‌های اندازه‌گیری	۲۴	۳۴	۵۸ /۲۳۷
۶	پیشینه تحقیق	۱۰	۴۸	۵۸ /۰۰۰
۷	انواع پژوهش	۳۸	۲۰	۵۸ /۰۲۵
۸	ابزارهای جمع آوری داده	۴۴	۱۵	۵۹ /۰۰۰
۹	جامعه آماری و نمونه‌گیری	۳۷	۲۱	۵۸ /۰۴۸
۱۰	پایایی و روایی	۳۴	۲۵	۵۹ /۲۹۸
۱۱	برآورد حجم نمونه	۳۲	۲۵	۵۹ /۰۰۵
۱۲	تجزیه و تحلیل	۴۰	۱۸	۵۸ /۰۰۰
۱۳	نتیجه‌گیری و پیشنهادها	۴۴	۱۳	۵۷ /۰۰۱
۱۴	تدوین گزارش پژوهش	۴۳	۱۶	۵۹ /۰۰۰
۱۵	تدوین طرح پژوهش	۴۴	۱۳	۵۷ /۰۰۰
۱۶	خانواده پژوهنده	۵۷	۱	۵۸ /۰۰۰

به طور کلی اکثر پاسخ‌گویان با آموزش موضوعاتی مانند: «ماهیت و تعریف روش علمی، مراحل روش علمی و شناسایی و بیان مسأله، تدوین هدف‌ها، سؤال‌ها، فرضیه‌ها، شناسایی منابع اطلاعاتی، مطالعه پیشینه، ابزارهای اندازه‌گیری، تفسیر، نتیجه‌گیری،

پیشنهادها، راهنمای تدوین گزارش پژوهش و اصول و تعاریف خانواده پژوهنده» موافق هستند و آزمون دو جمله‌ای محاسبه شده، این میزان موافقت را قابل قبول و معنادار نشان داد.

آزمون دو جمله‌ای محاسبه شده میزان موافقت با موضوعاتی مانند: «مقیاس‌های اندازه‌گیری، برآورد پایایی و روایی ابزار روش‌های برآورد حجم نمونه» را غیر قابل قبول نشان داد. از این رو اکثر پاسخ‌گویان با آموزش موضوعات و مطالب یاد شده موافقت و با آموزش موارد مذکور مخالف بوده‌اند.

جدول ۳. بررسی میزان تناسب روش‌های پژوهشی برای آموزش مهارت‌های پژوهشی خانواده‌ها

ردیف	روش‌های پژوهشی	فراوانی		سطح معناداری	نتیجه آزمون
		کم	زیاد		
۱	پیمایشی	۲۷	۲۶	۱	برای آموزش به خانواده‌ها قابل قبول نیست.
۲	اقدام پژوهی	۴	۵۶	/۰۰۰	برای آموزش به خانواده‌ها مناسب و قابل قبول است.
۳	مطالعه موردی	۱۲	۴۶	/۰۰۰	برای آموزش به خانواده‌ها مناسب و قابل قبول است.
۴	همبستگی	۳۰	۲۷	/۷۹۱	شواهدی برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.
۵	کیفی	۱۰	۴۹	/۰۰۰	برای آموزش به خانواده‌ها مناسب و قابل قبول است.
۶	پس رویدادی	۲۰	۳۸	/۰۲۵	برای آموزش به خانواده‌ها تا حدی قابل قبول است.
۷	تحلیل محتوا	۳۰	۲۹	۱	برای آموزش به خانواده‌ها مناسب قابل قبول نیست.
۸	تاریخی	۲۷	۳۱	/۶۹۴	شواهدی برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.
۹	فرا تحلیل	۲۴	۲۳	/۱۸۵	شواهدی برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.
۱۰	قوم نگاری	۲۵	۳۳	/۳۵۸	شواهدی برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.
۱۱	آزمایشی	۳۳	۲۵	/۳۵۸	شواهدی برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.
۱۲	نیمه آزمایشی	۲۶	۲۰	/۰۴	برای آموزش به خانواده‌ها مناسب و قابل قبول است.

به طور کلی از میان ۱۲ روش بیان شده، اغلب پاسخ‌گویان با روش‌های پژوهشی اقدام پژوهی، مطالعه موردی، روش کیفی، روش پس رویدادی به میزان خیلی زیاد و زیاد موافق بودند و این روش‌ها را برای آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها مناسب دانسته‌اند.

با توجه به اینکه سطح معناداری روش‌های اقدام پژوهی، مطالعه موردی، کیفی، پس رویدادی و نیمه آزمایشی کمتر از ۰/۰۵ است، آموزش آنها به خانواده مناسب و قابل قبول است. روش‌های پیمایشی، همبستگی، تحلیل محتوا، فراتحلیل، قوم‌نگاری و آزمایشی از سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ برخوردار هستند. بنابراین آموزش آنها به خانواده‌ها نامناسب و غیر قابل قبول است. بیشترین درصد و فراوانی پاسخ به روش‌های بازدید و مشاهده میدانی و روش مشکل‌گشایی گروهی اختصاص یافته است.

جدول ۴. اظهار نظر جامعه مورد بررسی درباره میزان تسهیل‌کنندگی رسانه‌های آموزشی

نتیجه آزمون	سطح معناداری	فراوانی		رسانه های آموزشی
		زیاد	کم	
این رسانه در تسهیل آموزش موثر و قابل قبول است.	/۰۰۰	۵۵	۴	کتاب
شواهدی برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۱۱۱	۳۵	۲۲	همایش ارائه یافته‌های پژوهشی
این رسانه در تسهیل آموزش موثر و قابل قبول است.	/۰۰۰	۵۹	۱	فیلم و CD آموزشی
این رسانه در تسهیل آموزش موثر و قابل قبول است.	/۰۰۰	۴۷	۱۳	رایانه و اینترنت
این رسانه در تسهیل آموزش موثر و قابل قبول است.	/۰۰۰	۵۱	۷	روزنامه و مجله ویژه
این رسانه در تسهیل آموزش موثر و قابل قبول است.	/۰۱۲	۳۹	۱۹	نمایشگاه آثار پژوهشی
این رسانه در تسهیل آموزش موثر و قابل قبول است.	/۰۰۰	۵۴	۵	رادیو و تلویزیون
این رسانه در تسهیل آموزش موثر و قابل قبول است.	/۰۱۲	۳۹	۱۹	میزگرد پژوهشی
این رسانه در تسهیل آموزش موثر و قابل قبول است.	/۰۰۰	۵۲	۷	کارگاه حل مسأله
شواهدی برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۱۴۸	۲۳	۳۵	نشریه دیواری پژوهشی
شواهدی برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۰۹۷	۲۶	۳۱	چارت‌ها و نمودارهای اطلاع رسانی
شواهدی برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۲۸۹	۲۳	۲۴	پوسته‌های پژوهشی
این رسانه در تسهیل آموزش موثر و قابل قبول است.	/۰۰۰	۴۴	۱۵	نرم افزار آموزش مهارت‌ها

در میان رسانه‌های آموزشی، فیلم و CD با ۹۷ درصد، بیشترین تأثیر را بر تسهیل آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها داشت. کتاب پژوهشی

و کارگاه حل مسأله نیز در رتبه‌های دوم و سوم تأثیرگذاری قرار گرفتند. آزمون دو جمله‌ای نشان داد، میزان تسهیل‌کنندگی تمامی رسانه‌های آموزش به جز همایش یافته‌ها، نشریه دیواری، چارت، نمودار و پوستر پژوهشی معنادار و قابل قبول است. از این رو، تمامی رسانه‌های آموزشی در تسهیل آموزش مهارت‌های پژوهشی و حل مسأله، تأثیر معنادار دارند. تنها در مورد رسانه همایش‌ها، نشریه دیواری، چارت و پوستر، این میزان معنادار نیست. بنابراین در هنگام انتخاب رسانه‌ها به میزان تأثیر آنها باید توجه شود.

سطح معناداری رسانه‌های کتاب، رایانه، اینترنت، فیلم، CD آموزشی، روزنامه، مجله، نمایشگاه، رادیو، تلویزیون، میزگرد، کارگاه و نرم افزار آموزشی ($\text{sig} = /000$) کمتر از ۰/۰۵ درصد است و بنابراین تأثیر آنها در آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها کاملاً تسهیل‌کننده و قابل قبول است. از آنجایی که سطح معناداری به دست آمده برای رسانه‌هایی مانند: «همایش یافته‌ها، نشریه دیواری، چارت، نمودار و پوستر پژوهشی بیشتر از ۰/۰۵ است، میزان تأثیر آنها در تسهیل آموزش مهارت‌ها، غیر قابل قبول است.

بیشتر پاسخگویان، مشاوران خانواده، مدیران مدارس و اعضای انجمن‌های اولیا و مربیان را مفیدترین افراد برای آموزش مهارت‌ها دانسته‌اند، آزمون دو جمله‌ای نشان می‌دهد که آموزش مهارت‌ها برای تمامی افراد مذکور ضروری است.

جدول ۵. بررسی میزان ضرورت آموزش به مخاطبان طرح

ردیف	موضوع	فراوانی		سطح معناداری	نتیجه آزمون
		کم	زیاد		
۱	ولی دانش آموز	۲	۵۶	/۰۰۰	آموزش به اولیای دانش آموزان کاملاً ضروری است.
۲	مدرس آموزش خانواده	-	۵۹	/۰۰۰	آموزش به مدرسان آموزش خانواده کاملاً ضروری است.
۳	مدیر مدرسه	۱	۵۹	/۰۰۰	آموزش به مدیر مدرسه کاملاً ضروری و قابل قبول است.
۴	مسئول انجمن اولیا و مربیان	۴	۵۵	/۰۰۰	آموزش به مسئول انجمن مدرسه کاملاً ضروری است.
۵	مشاور خانواده	-	۵۹	/۰۰۰	آموزش به مشاور خانواده کاملاً ضروری و قابل قبول است.
۶	اعضای انجمن اولیا و مربیان	۴	۵۵	/۰۰۰	آموزش به اعضای انجمن مدرسه کاملاً ضروری است.
۷	مسئول انجمن اولیا و مربیان منطقه	۵	۵۴	/۰۰۰	آموزش به مسئولان انجمن منطقه کاملاً ضروری است.

با توجه به سطح معناداری ($\text{Sig}=/0.00$) آموزش مهارت های پژوهش و حل مسأله برای تمامی مخاطبان ضروری است. البته مخاطبان باید اولویت بندی شوند و به ترتیب اولویت در برنامه های آموزش مهارت ها مشارکت داده شوند. بنابراین آموزش مهارت های پژوهش و حل مسأله برای تمامی مخاطبان ضروری و برای مشاوران خانواده، مدیران مدارس و اعضای انجمن های اولیا و مربیان ضروری تر است. ۸۸/۵ درصد پاسخ گویان معتقدند؛ آموزش مهارت های پژوهش و حل مسأله به خانواده های نامتعادل و نا بهنجار به میزان زیاد و خیلی زیاد سودمند است. در مجموع، آموزش مهارت های پژوهش و حل مسأله برای هر نوع خانواده ای اعم از مشکل دار، بدون مشکل و ... بسیار لازم و سودمند است و در مورد خانواده های سالم نقش پیش گیرانه و در مورد خانواده های ناسالم نقش درمان دارد.

جدول ۶. میزان سودمندی خانواده ها از آموزش مهارت های پژوهش و حل مسأله

نتیجه آزمون	سطح معناداری	فراوانی		نوع خانواده
		کم	زیاد	
میزان سودمندی آموزش مهارت ها به خانواده های نامتعادل قابل قبول است.	/۰۰۰	۱۱	۳۱	خانواده های نامتعادل
میزان سودمندی آموزش مهارت ها به خانواده های سالم قابل قبول است.	/۰۰۰	۷	۳۸	خانواده های سالم
میزان سودمندی آموزش مهارت ها به خانواده های با مشکلات محدود قابل قبول است.	/۰۰۰	۶	۵۰	خانواده های با مشکلات محدود و مشترک
میزان سودمندی آموزش مهارت ها به خانواده ها، قابل قبول است.	/۰۰۰	۹	۴۸	همه خانواده ها از مشکل دار و بدون مشکل

با توجه به سطح معناداری ($\text{Sig}=/0.00$) آموزش مهارت های پژوهش و حل مسأله به تمامی خانواده ها اعم از متعادل، سالم، نامتعادل، مشکل دار و غیر مشکل دار کاملاً سودمند است.

شیوه های آموزش حضوری و گروهی، مناسب ترین روش های اجرایی آموزش مهارت ها شناخته شده اند. نتیجه آزمون دو جمله ای برای شیوه های حضوری،

انفرادی و آموزش گروهی معنادار، قابل قبول و برای شیوه آموزش‌های مکاتبه‌ای و مجازی غیر قابل قبول بوده است.

جدول ۷. میزان تناسب شیوه‌های اجرایی آموزش مهارت‌ها

نتیجه آزمون	سطح معناداری	فراوانی	شیوه آموزش
این شیوه برای اجرای آموزش مهارت‌های پژوهش کاملاً مناسب و قابل قبول است.	/۰۰۰	۵۱	کامل‌حضور و در رو
شواهد برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۴۱۹	۳۱	مکاتبه‌ای همراه با رفع اشکال
این شیوه برای اجرای آموزش مهارت‌ها مناسب و قابل قبول است.	/۰۰۶	۳۸	نیمه حضوری
شواهد برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۳۵۰	۳۲	آموزش مجازی
این شیوه برای اجرای آموزش مهارت‌ها مناسب و قابل قبول است.	/۰۰۲	۴۱	آموزش انفرادی
این شیوه برای اجرای آموزش مهارت‌ها مناسب و قابل قبول است.	/۰۰۰	۵۳	آموزش گروهی

شیوه‌های اجرایی مانند حضوری و رو در رو، نیمه حضوری، آموزش انفرادی و آموزش گروهی، مناسب و قابل قبول است. شیوه‌های مکاتبه‌ای و آموزش مجازی برای اجرای آموزش مهارت‌ها نامناسب، غیر ضروری و غیر قابل قبول است. در نتیجه برای آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده ابتدا باید از شیوه‌های اجرایی حضوری و انفرادی استفاده کرد و تلاش نمود تا از شیوه‌های اجرایی مکاتبه‌ای و آموزش مجازی کمتر بهره‌گیری شود.

اغلب پاسخ‌گویان معتقدند؛ در سطح ستادی پژوهشکده اولیا و مربیان (خانواده)، در سطح استانی مدرس آموزش خانواده، در سطح شهرستان مسئول واحد انجمن اولیا و مربیان و در سطح مدرسه معلم مدرسه، مناسب‌ترین مجریان و عوامل اجرایی آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها هستند. شورای آموزش و پرورش استان و شهرستان از نظر پاسخ‌گویان نامناسب و غیر قابل قبول تشخیص داده شد.

جدول ۸. اهمیت عوامل اجرایی آموزش مهارت ها

نتیجه آزمون	سطح معناداری	فراوانی		عامل اجرایی
		زیاد	کم	
عامل اجرایی پژوهشکده خانواده مناسب و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۵۴	۵	پژوهشکده اولیا و مربیان
عامل اجرایی مدیریت آموزش، تحقیقات و تألیفات مناسب و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۴۲	۱۵	مدیریت آموزش، تحقیقات و تألیفات
شورای عالی انجمن اولیا و مربیان به عنوان مجری، مناسب و قابل قبول است.	/۰۱۲	۳۹	۱۹	شورای عالی انجمن اولیا و مربیان
دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی به عنوان مجری، مناسب و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۴۶	۹	دانشگاهها و مراکز آموزش عالی
انجمن اولیا و مربیان استان به عنوان مجری، مناسب و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۴۵	۱۲	انجمن اولیا و مربیان استان
مدرس آموزش خانواده به عنوان مجری، مناسب و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۵۱	۳	مدرس آموزش خانواده
نمایندگان اولیا و مربیان استان به عنوان مجری، مناسب و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۳۹	۱۵	نمایندگان اولیا و مربیان استان
شواهد برای نتیجه گیری فراهم نیست.	/۴۲۷	۳۲	۲۵	شورای آب استان
مسئول واحد انجمن اولیا و مربیان منطقه به عنوان مجری، مناسب و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۴۶	۱۰	مسئول واحد انجمن اولیا و مربیان منطقه
شورای آموزش و پرورش منطقه به عنوان مجری، مناسب و قابل قبول است.	/۰۰۵	۳۹	۱۷	شورای آموزش و پرورش منطقه
نماینده انجمن اولیا و مربیان منطقه به عنوان مجری، مناسب و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۴۶	۹	نماینده انجمن اولیا و مربیان منطقه
مدیر مدرسه به عنوان مجری، مناسب و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۴۷	۹	مدیر مدرسه
مسئول انجمن اولیا و مربیان به عنوان مجری، مناسب و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۴۷	۹	مسئول انجمن اولیا و مربیان
شواهد برای نتیجه گیری فراهم نیست.	/۱۳۴	۳۳	۲۱	دانش آموزان مدرسه
شورای مدرسه به عنوان مجری، مناسب و قابل قبول است.	/۰۰۳	۳۹	۱۶	شورای مدرسه

عوامل اجرایی پژوهشکده اولیا و مربیان، مدیریت آموزش تحقیقات و تألیفات، دانشگاهها، انجمن اولیا و مربیان استان، منطقه و مدرسه، مدرس آموزش خانواده، نمایندگان انجمن، مسئول واحد انجمن، مدیر مدرسه، شورای آموزش و پرورش

منطقه، مسئول انجمن مدرسه و نماینده انجمن مدرسه و شورای مدرسه، برای آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها مناسب هستند، ولی شورای آموزش و پرورش استان و دانش آموزان مدرسه بدین منظور نامناسب تشخیص داده شده اند. اکثر پاسخ‌گویان بین ۵۰ تا ۱۰۰ ساعت آموزش را برای مهارت‌های پژوهش و حل مسأله مناسب دانسته‌اند. مناسب‌ترین برنامه زمانی برای آموزش در هر هفته یک روز و به صورت دو جلسه دو ساعته در صبح و عصر است.

جدول ۹. مدت زمان آموزش مهارت‌ها و فواصل زمانی آن‌ها

نتیجه آزمون	سطح معناداری	فراوانی		موضوع
		زیاد	کم	
مدت زمان آموزش ۵ ساعت مناسب و قابل قبول است.	/۱۰۰	۴۶	۰	مدت زمان آموزش
شواهد برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۱۹۳	۱۹	۲۹	فواصل زمانی آموزش

زمان مناسب برای آموزش برابر ۵ ساعت است و هنگام تدوین طرح آموزش مهارت‌ها می‌بایست به مدت زمان آموزش (بین ۵۰ تا ۱۰۰) توجه شود و فاصله زمانی آموزش در ماه، هفته و روز را به کمک خود مخاطبان و بر اساس فرصت آنها تعیین نمود.

مناسب‌ترین و کاربردی‌ترین مکان برای آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها، نزدیک‌ترین مدرسه به محل سکونت تعیین شده‌است. تأکید شده‌است که از منزل مسکونی خانواده‌ها کمتر استفاده شود. آزمون دو جمله‌ای برای مکان‌هایی مانند: مدرسه نزدیک خانواده‌ها، خانه فرهنگ شهرداری‌ها و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و در نهایت منزل مسکونی، جهت آموزش مهارت‌ها مناسب تشخیص داده شد. مسجد، حسینیه، مراکز یادگیری محلی نهضت، خانه بهداشت، پایگاه مقاومت بسیج برای آموزش مهارت‌ها، نامناسب معرفی شده‌اند.

جدول ۱۰. میزان استفاده از مکان ها و فضاهای مختلف برای آموزش مهارت ها

موضوع	فراوانی		سطح معناداری	نتیجه آزمون
	کم	زیاد		
منزل مسکونی خانواده ها	۳۸	۱۸	/۰۱۰	این مکان برای آموزش مهارت ها مناسب و قابل قبول است.
مسجد و حسینیه نزدیک محل	۲۶	۳۲	/۵۱۲	شواهد برای نتیجه گیری فراهم نیست.
مدرسه نزدیک خانواده ها	۲	۵۵	/۰۰۰	این مکان برای آموزش مهارت ها مناسب و قابل قبول است.
کانون پرورش فکری کودکان	۱۸	۳۹	/۰۰۸	این مکان برای آموزش مهارت ها مناسب و قابل قبول است.
پایگاه مقاومت بسیج	۳۰	۲۴	/۴۹۷	شواهد برای نتیجه گیری فراهم نیست.
مراکز یادگیری محلی نهضت	۲۷	۲۸	۱	شواهد برای نتیجه گیری فراهم نیست.
خانه بهداشت	۲۹	۲۶	/۷۸۸	شواهد برای نتیجه گیری فراهم نیست.
خانه ترویج کشاورزی	۳۵	۱۶	/۰۱۱	این مکان برای آموزش مهارت ها مناسب و قابل قبول است.
خانه فرهنگ شهرداری	۱۶	۳۸	/۰۰۴	این مکان برای آموزش مهارت ها مناسب و قابل قبول است.

با توجه به سطح معناداری، منزل مسکونی خانواده ها، مدرسه نزدیک محل سکونت خانواده ها، کانون پرورش فکری، خانه ترویج کشاورزی و خانه فرهنگ شهرداری ها، مکان های مناسب برای آموزش مهارت شناخته شده اند. مکان هایی همچون: مسجد، حسینیه، پایگاه مقاومت، مراکز یادگیری نهضت و خانه بهداشت نامناسب بوده اند. بنابراین در انتخاب مکان ها و فضاهای آموزشی برای خانواده ها می بایست به مدارس، کانون های پرورش فکری کودکان و خانه های فرهنگ شهرداری ها و فرهنگ سراها بیشتر از دیگر مکان ها توجه کرد.

مؤثرترین راه تأمین هزینه های آموزش مهارت های پژوهش و حل مسأله به خانواده ها در درجه نخست شورای عالی خانواده و در درجه دوم وزارت کشور شناخته شده است. آزمون دو جمله ای نشان داد که آموزش خانواده، مرکز مشارکت

زنان، وزارت کشور و شورای عالی خانواده، برای تأمین هزینه‌های آموزش مهارت‌ها مناسب هستند و کمیته امداد امام (ره)، سازمان بهزیستی، مجتمع قضایی خانواده‌ها، جهاد کشاورزی و رفاه و تعاون، نامناسب هستند.

جدول ۱۱. راه‌های موثر تأمین هزینه‌های آموزش مهارت‌ها

نتیجه آزمون	سطح معناداری	فراوانی		شیوه‌های تأمین هزینه
		زیاد	کم	
شواهد برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۴۹۷	۲۴	۳۰	خودپاری و خود خانواده
این راه برای تأمین هزینه‌ها موثر و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۴۸	۴	آموزش خانواده
شواهد برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۴۰۱	۲۲	۲۹	کمیته امداد امام خمینی (ره)
شواهد برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۶۷۸	۲۸	۲۴	سازمان بهزیستی
شواهد برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	۱	۲۵	۲۴	مجتمع قضایی خانواده
این راه برای تأمین هزینه‌ها موثر و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۴۵	۷	مرکز مشارکت زنان
این راه برای تأمین هزینه‌ها موثر و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۳۹	۱۳	وزارت کشور
شواهد برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۱۸۹۰	۲۵	۲۷	وزارت جهاد کشاورزی
شواهد برای نتیجه‌گیری فراهم نیست.	/۲۱۲	۳۱	۲۱	وزارت رفاه و تعاون
این راه برای تأمین هزینه‌ها موثر و قابل قبول است.	/۱۰۰۰	۴۹	۵	شورای عالی خانواده

سطوح معناداری ($Sig. = /۰۰۰$) جدول مذکور نشان می‌دهد که آموزش خانواده، مرکز مشارکت زنان، وزارت کشور و شورای عالی خانواده، بهترین مرکز برای تأمین هزینه‌های آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله هستند و موثرترین راه برای معرفی و نشر آثار پژوهشی و انعکاس آنها از طریق صدا و سیما شناخته شده‌است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

با توجه به این که آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها، هدف اصلی این مقاله بود لذا ابتدا به رشته‌ها و علوم گوناگون مراجعه شد و تلاش گردید تا دیدگاه‌ها و رویکردهای پشتیبان و مرتبط با آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها جمع آوری شود و بر اساس آنها و همچنین برمبنای دیدگاه‌ها

و نظرات صاحب نظران و پژوهشگران حوزه اولیا و مربیان، به بحث و نتیجه گیری پرداخته شد.

از راه ایجاد توانایی پژوهش و حل مسأله در خانواده‌ها و اعضای آنها می‌توان آنان را برای مقابله با آسیب‌های خانواده و رویارویی مناسب با آنها را آماده کرد. روش‌های فعال و مبتنی بر حل مسئله و پژوهش کارا تر و اثر بخش تر از سایر روش‌ها بوده و استفاده از شیوه حل مسأله باعث خود انگیزی، خودیادگیری، خود راهبری افراد و خانواده‌ها شده است. نظریه‌های ساختاری، کارکردی، تحولی، تعارضی، سیستم‌ها، پیشرفت گرایی، گشتالت و میلان به طور معین و مستقیم بر آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده تأکید کرده اند.

نتایج پژوهش حاضر نیز نشان داد که آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده، نظام تعامل خانواده و آموزش و پرورش را تقویت می‌کند و می‌تواند در کارآمدی نظام آموزش و پرورش و خانواده‌ها مؤثر باشد. به علاوه این نوع آموزش برای تمامی خانواده‌ها اعم از سالم و مشکل‌دار نیاز است. بنابراین باید آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها ابتدا به صورت آزمایشی و در یک دوره آموزشی کوتاه مدت طراحی و اجرا شود و پس از اعمال اصلاحات و رفع ضعف‌ها و تقویت قوت‌ها نسبت به تعمیم پذیری آن اقدام گردد.

با توجه به یافته های تحقیق پیشنهادهای زیر برای بهبود امر آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله برای خانواده ها پیشنهاد می شود:

۱. لازم است، نظریه های مرتبط با خانواده پژوهنده با دقت بیشتری مورد مطالعه و شناسایی قرار گیرند تا مشخص شود، کدام نظریه در چه موضوعاتی و در چه قسمت‌هایی به آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله به خانواده‌ها تأکید کرده‌اند.
۲. آموزش مهارت‌ها در قالب مدلی طراحی و در حجم محدودی به صورت آزمایشی به مورد اجرا گذارده شود تا میزان اثرگذاری آن مشخص گردد.
۳. هنگام طراحی و اجرای طرح خانواده پژوهنده، اعضای خانواده‌ها از نظر میزان تحصیلات، طبقه‌بندی شوند تا براساس سطح و طبقه به تدوین برنامه‌های آموزشی آنها اقدام شود.

۴. برای موضوعات و مطالب ارائه شده برای آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله، محتوای آموزش مناسب تهیه شود و نسبت به ارزشیابی تکوینی و اعتبار بخشی آن اقدامات لازم به عمل آید.
۵. از آنجایی که اکثریت پاسخ‌گویان روش‌های پژوهشی اقدام پژوهی، مطالعه موردی و پس‌رویدادی را مناسب برای آموزش مهارت‌ها دانسته‌اند، توصیه می‌شود هنگام آموزش مهارت‌های پژوهش و حل مسأله و با توجه به میزان تناسب اولویت‌بندی و به ترتیب اهمیت به کارگرفته شوند.
۶. هنگام انتخاب روش یاددهی، یادگیری آموزش مهارت‌ها، روش‌های مشاهده میدانی و مشکل‌گشایی گروهی در اولویت انتخاب قرار گیرند.
۷. نظر به اینکه میزان تسهیل‌کنندگی اکثر رسانه‌ها در آموزش مهارت‌ها محرز شده‌است، لذا توصیه می‌شود، برای تعیین میزان تسهیل‌کنندگی تک تک آنها طرح پژوهشی خاصی تهیه و به مورد اجرا گذارده شود تا مؤثرترین و مناسب‌ترین رسانه‌ها برای آموزش مهارت‌ها شناسایی و انتخاب شوند.
۸. از آنجایی که آموزش مهارت‌ها در اولویت اول تشخیص به مشاوران، مدیران و اعضای انجمن‌های اولیا و مربیان مدارس داده شده‌است. لذا توصیه می‌شود، در فاز اول، آموزش این گروه مورد توجه قرار گیرد و در فاز بعدی به آموزش سایر گروه‌ها توجه شود.
۹. از آنجایی که شیوه‌های آموزش حضوری، رو در رو و روش آموزش گروهی مناسب‌ترین روش برای اجرای آموزش مهارت‌ها تشخیص داده شده‌است. در انتخاب شیوه‌های اجرایی، این شیوه‌ها در اولویت انتخاب قرار گیرند.
۱۰. نظر به اینکه در سطح ستادی پژوهشکده اولیا و مربیان (خانواده)، در سطح استان مدارس آموزش خانواده، در سطح شهرستان، مسئول واحد انجمن اولیا و مربیان و در سطح مدرسه، معلم مدرسه به عنوان مناسب‌ترین عوامل اجرایی و مجریان تشخیص داده شده‌اند؛ توصیه می‌شود، این افراد و مجریان به عنوان مدرسان و مجریان اصلی خانواده پژوهنده، مشخص و با شرح وظایف تعیین شده در اولویت قرار گیرند.

۱۱. از آنجا که مدت زمان آموزش مهارت‌ها بین ۵۰ تا ۱۰۰ ساعت از سوی پاسخ‌گویان تعیین شده‌است، در نگارش تهیه محتوای آموزش و همچنین تعیین نوع مخاطبان طرح به این مدت زمان و فاصله تعیین شده توجه شود.

۱۲. نظر به اینکه مناسب‌ترین فضای آموزش مهارت‌ها، مدارس نزدیک خانواده‌ها است لذا در هنگام انتخاب مکان آموزشی به نزدیک‌ترین مکان به محل سکونت خانواده‌ها توجه شود.

۱۳. با توجه به اینکه شورای عالی خانواده و وزارت کشور به عنوان مؤثرترین راه‌های تأمین هزینه‌های آموزش مهارت‌ها تعیین شده‌اند، توصیه می‌شود، در سبب هزینه زندگی خانواده‌ها، طرح یا لایحه‌ای از سوی نمایندگان مجلس، اعضای شورای عالی خانواده و مسئولین وزارت کشور و وزارت آموزش و پرورش تهیه و به تصویب نمایندگان مجلس و شورای نگهبان برسد تا سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، هنگام بودجه‌ریزی در تأمین هزینه‌های خانواده‌ها، هزینه‌های اجرای پژوهش بواسطه خانواده‌ها را نیز لحاظ نماید.

۱۴. از آنجایی که مؤثرترین راه معرفی نشر آثار پژوهش خانواده‌ها، انعکاس از طریق صدا و سیما شناخته شده‌است لازم است جلسه مشترکی میان مجریان طرح با صدا و سیما و مطبوعات برگزار شود و از همان نقطه آغاز فعالیت میزان مشارکت و همیاری آنها مشخص و جلب شود. در واقع کمیته مشترکی در این خصوص تشکیل شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

منابع

فارسی

- آنتونی، فردریک و ایزاک آسیموف، (۱۳۸۲). *راهنمای پروژه علمی*، ترجمه علیرضا توکلی صابری، انتشارات مدرسه، تهران.
- احمدپور، زهرا (۱۳۷۷). *بررسی تأثیر حل مسأله بر میزان یادگیری دانش‌آموزان دوره متوسطه در درس روان‌شناسی*، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- احمدی، غلامعلی (۱۳۷۶). *کاربرد فرآیند حل مسأله در طراحی و تدوین برنامه‌های درسی علوم*، دانشگاه تربیت معلم.
- ادی، استریت، (۱۳۷۷). *مشاوره خانواده*، ترجمه مصطفی تبریزی و علی علوی‌نیا، انتشارات فراوان، تهران.
- اکبری، احمد، (۱۳۸۲). *حل مسأله و تصمیم‌گیری*، فصلنامه مدیریت در آموزش و پرورش، شماره ۳۳ و ۳۴، دوره نهم.
- تهرانی، قاسم، (۱۳۷۵). *قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*.
- جان ترنینیکو، آلازوسمن و بورسین زلاتین (۱۳۸۳). *نوآوری نظام یافته*، ترجمه مصطفی جعفری و دیگران، موسسه خدمات فرهنگی رسا، تهران.
- جمیزام هیگنیز، (۱۳۸۱). *۱۰۱ تکنیک حل خلاق مسأله*، ترجمه محمود احمدپور، انتشارات امیرکبیر: تهران.
- دمرچلی، یدالله، (۱۳۸۰). *بررسی اثر آموزش حل خلاق مسائل بر فرایند مسأله‌یابی، حل مسأله و کاربرد راه حل مسأله*، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- ریچارد، چانگ و کیت کلی، (۱۳۷۹). *آموزش تفکر و حل مسأله در کار*، ترجمه پرویز امین، انتشارات قدیانی: تهران.
- سیف، علی اکبر، (۱۳۷۵). *روش‌های اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزش*، تهران: انتشارات نشر روان.
- شمس، ثریا (۱۳۸۱). *بررسی اثربخشی درمان آموزش حل مسأله بر فکر خودکشی، ناامیدی، سبک اسنادی و خودپنداره نوجوانان اقدام کننده به خودکشی شهر تهران*، همایش بین‌المللی روان پزشکی کودک و نوجوان.

- شیخی، محمد تقی، (۱۳۸۰). جامعه شناسی زنان و خانواده، شرکت سهامی انتشار، تهران.
- صدیق اورعی، غلامرضا، (۱۳۸۰). بررسی مشکلات ساختاری خانواده در ایران و تعیین نحوه تأثیر آن بر ناسازگاری‌ها و راه‌های خروج از آن، شورای پژوهش‌های علمی کشور.
- عباسی، محمدرضا، (۱۳۷۶). حل مسأله، تفکر خلاق، مجله رشد تکنولوژی آموزشی، شماره ۳ وزارت آموزش و پرورش.
- فلیپ، بارکر، (۱۳۸۲). خانواده درمانی پایه، ترجمه دهقانی، محسن و زهره، انتشارات رشد، تهران.
- مایک رابسون، (۱۳۸۲). مشکل‌گشایی در گروه‌ها، ترجمه شهرام فرج‌زاده و محمد جوادی پور، تهران: انتشارات هنر و تربیت.
- مریلین برنز، (۱۳۸۰). راه درست اندیشیدن، ترجمه عباسی چینی، انتشارات کتاب سرا: تهران.
- مهرمحمدی، محمود، (۱۳۷۴). چرا باید برنامه را به سوی مسأله محوری سوق دهیم. فصلنامه تعلیم و تربیت شماره ۴۳-۴۴.
- نجاریان، فرزانه، (۱۳۷۴). عوامل موثر در کارایی خانواده، به راهنمایی دکتر باقر شنایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- نگروی، فرشته، (۱۳۸۰). بررسی نقش خانواده و مدرسه در آسیب‌زدایی روانی-اجتماعی کودکان و نوجوانان کانون اصلاح و تربیت اهواز، به راهنمایی سرکار خانم دکتر طیبه زندی پور، دانشگاه الزهراء، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- نوابی نژاد، شکوه، (۱۳۷۸). خانواده درمانی، انتشارات اولیا و مریمان، تهران.
- نیک پور، بابک، (۱۳۸۲). آشنایی با تحقیق عملی، نشریه مدیریت فردا، شماره ۱.
- وزارت آموزش و پرورش، (۱۳۷۸). آشنایی با برنامه معلم پژوهنده و پژوهش در عمل، تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.

انگلیسی

- BEED, COUELER. (1988). "The effect of programmed instruction on mathematics", M.S.Columbus.
- BRITZ.J AND RICHARD, N. (1992). "Problem solving in the childhood classroom", Washington, DC: National Education Association.
- MAYER.RE. (1990). "Problem solving strutegics for Algebra word equation problems "journal of Experimental Psychology, memory vol9 , no5.
- WOOLFOLK (1990).Problem-solving the Classroom, vlo 52, Number 3, November.
- Lipham, james , M. Ranking , robe, E. Hoeh, James , A. 1985, the Principalship, concepts, Competencies snd cases, PP. 225-6.
- Ruestown M. Elizabeth, 1987, Barirs to parental involvement as perceived by administrators, parents and teacher, doctoral dissertaon. Fordham university .
- Disch William B, and ets (2000),student functioning-concerns, and socio personal well being, social indicator research, july.
- Schneider Frank W (1997), need of affiliation and sex as moderators of the relationship between need for achievement and academic performance-journal of Scholl psychology – vol 15.